

מבשר טוב

במהות הימים

שבין יום הכיפורים לסוכות

עיה"ק ירושלים ת"ו

תשפ"ב

א

בדין ראשון לחשבון עוונות ובפלוגתא דרבוותא באיזו שבת מפטירין שובה ישראל כשיש ב' שבתות בין ראש השנה לסוכות

כתב הטור (או"ח סימן תקפא): "ממדרש רבי תנחומא (אמור סי' מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג, מ), וכי ראשון הוא, והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עוונות."

והט"ז על אתר (הקדמה לסימן תקפא) הרבה לתמוה בזה, מדוע נחשב יום ט"ו 'ראשון לחשבון עוונות', הלא קדמו לו חמשת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות.

ואם משום שמתוך שעסוקים במצוות הסוכה והלולב אינם עושים עוונות, אם כן מה היה לו להקב"ה לחשב להם בעוונות, הרי אף בכל השנה אין שייך 'לחשבון עוונות' אם אין עושים שום עוונות.

ואם נימא כוונת המדרש שאף על פי שעושים עוונות אינם בכלל החשבון מחמת שעסוקים במצוות הסוכה, אם כן מאי טעמא יהא יום ט"ו הראשון לחשבון עוונות, וכיצד תהא ההכנה למצוה עדיפה יותר מן היום עצמו שמקיימים בו את המצוה בישיבת סוכה, עיין שם היטב ובנושאי כלים על אתר.

ונראה בהקדם מה שדנו הראשונים ז"ל בדין 'שבת שובה' בשנה שיש שבת בין יום הכיפורים לסוכות כהאי שתא דידן.

וזה לשון התוס' בשלהי מסכת מגילה (לא: ד"ה ר"ח אב): "כשיש שבת בין יום הכיפורים לסוכות, אז הוי 'דרשו' בשבת שלפני יום הכיפורים, משום דכתיב ביה (ישעיה נה, ו) 'דרשו ה' בהמצאו', והיינו בימי תשובה. ו'שובה' (הושע יד, ב) בין כפור לסוכות, וכן (יואל ב, יא) 'וה' נתן קולו לפני חילו' דמישתעי במים דכתיב בה (שם כג) [ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון] (ונתתי לך יורה ומלקוש), ושייך שפיר לפני סוכות. וזה המנהג לא ישתנה לעולם על פי הפסיקתא, וכן פירש רבינו תם. ולא כדברי רב החובל, ההופך ומבלבל, לומר 'שובה' קודם כפור, ו'שוש' אשיש' (ישעיה סא, י) בין כפור לסוכות, דאין להפסיק בין השש נחמות לשביעית, אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נחתם, שוש אשיש בראשיתו ושובה באחריתו" ע"כ.

מבואר דעת רבינו תם ז"ל שנקראת הפטרת 'שובה ישראל' בשבת שבין יום הכיפורים לסוכות, ולא בשבת שבעשרת ימי התשובה. וכנראה מדברי התוס' שמסכימים כדבריו, וכמו שכתבו על הרב החולק בזה בלישנא חריפא: "רב החובל ההופך ומבלבל", אלא כדעת "רבינו תם עם ישרים נחתם".

אך דבריהם צריכים ביאור, מה שייך ענין 'שובה ישראל' עתה לאחר שכבר עבר יום הכיפורים, והלא כל ענין התשובה מתאים ושייך אל עשרת ימי התשובה.

ומה גם שבפשיטות עניינה של הפטרה מורה תמיד על מהות השבת כולה, שכל השבת נקראת על שם הפטרה זו "שבת שובה". וכמו "שבת הגדול", שכל השבת נקראת בשם זה, על שם ההפטרה הנקראת בה (מלאכי ג, כג) "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול וגו'".

והיינו שמהות כל זו השבת, כל עיסוקיה וכל ענייניה הינם מענייני התשובה, כי השם הנקוב לשבת 'שבת שובה' מורה על עצם מהותה, שבת של תשובה. ואם כן הלא ענין התשובה נצרך לנו בעשרת ימי התשובה, שבהם עוסקים ישראל בתשובה, ואף השבת אחת מעשרת הימים הללו ושפיר מהותה שייך אל התשובה. וצריך עיון בדעת רבינו תם שהתוס' מקלסין, שדווקא השבת שלאחר יום הכיפורים היא תהא 'שבת שובה', והלא כבר עברו חלפו עשרת ימי תשובה, ואף כפרת יום הכיפורים נחתמה, ומה שייך בזה עוד ענין 'שובה ישראל', וצריך עיון.

ואכן מנהגנו אנו כיום דלא כרבינו תם, ואף בשנה זו שיש בה שבת בין יום הכיפורים לסוכות נוהגין 'שבת שובה' בעשרת ימי התשובה בשבת שלפני יום הכיפורים. וכמו שפסק במרדכי (מגילה רמז תתלא) שכתב על דברי רבינו תם וזה"ל: "ואנן אין אנו נוהגין כן, אלא מפטירין שובה בעשרת ימי תשובה, ושוש אשיש קודם לכן, ודרשו קורין אותה בצום גדליה ודי. ואם יארע שבת בין חג ליום כיפור יש מפטירין וידבר דוד לה" (ש"ב כב, א) כנגד 'האזינו' שירה לשירה, וכן עושין במגנצ"א וכו'" ע"כ.

אמנם המרדכי שם הביא דעת רבינו יוסף ט"ע ז"ל כדעת רבינו תם, שקורין הפטרת 'שובה ישראל' בשבת שבין יום הכיפורים לסוכות, ומחמת תמיהתנו הנ"ל מוסיף ומנמק טעמיה שיפה צעקה לאדם אף לאחר גמר דין (ר"ה טז). כמו שהביא הבית יוסף בשמו (או"ח סימן תכח) וז"ל: "אף על פי שעבר יום הכפורים, כבר כתב המרדכי בפרק בני העיר (סי' תתלא) דשפיר מפטירין 'שובה' משום דיפה צעקה לאדם קודם גמר דין ואחר גמר דין כדאיתא בראש השנה (טז). עכ"ל. וכן כתבו האבודרהם (סדר הפרשיות וההפטרות) וספר המנהיג (לפני תשעה באב עמוד רפה) ע"ש.

[ובמרדכי שלפנינו הגירסא: "ויפה צעקה לאדם קודם גמר דין מלאחר גמר דין כדאיתא בראש השנה" עכ"ל. – אך כנראה ט"ס נפל בה, וצריך לומר 'קודם גמר דין ולאחר גמר דין', וכמו שמביא הבית יוסף משמו, שהרי בא להטעים דעת רבינו יוסף ט"ע הסובר כרבינו תם שמפטירין שובה בשבת שלאחר יום הכיפורים לפני סוכות ע"ש].

איברא אכתי ערביך ערבא צריך, ומה שתירץ המרדכי בקישור הפטרת 'שובה ישראל' לאחר יום הכיפורים משום דינא דרבי יצחק בפ"ק דר"ה שהצעקה יפה גם לאחר גמר דין אינו מובן, שאם כן אף כל השנה כולה יפה לצעקה, דהיינו פשטות מימריה דרבי יצחק שתמיד יפה הצעקה בין קודם גמר דין ובין לאחריו, ומה יש בה בשבתא זו שלאחר יום הכיפורים יותר משאר שבתות השנה שבחרו להפטיר בה 'שובה ישראל', וצריך עיון.

ב

יסוד מהות הימים שבין יום הקדוש לחג הסוכות בתורת המשך יום טוב דיום הכיפורים

ואשר ייראה בכל זה, בהקדם דברי הלבוש (או"ח סי' תרכד ס"ה) וזה"ל: "בין יום כיפור לסוכות אין אומרים תחנונים, ואין מתענין בהם אפילו ביום שמת בו אביו או אימו, לפי שבו בזמן נשלם בנין בית המקדש שבנה שלמה המלך ע"ה. ועוד שהרי השם יתברך אין מתחיל לחשוב העוונות של ישראל אלא מיום ראשון דסוכות, כדדרשינן מולקחתם לכם ביום הראשון, שהוא ראשון לחשבון עוונות, לכך עושין אלו הימים כמו יום טוב" עכ"ל.

נראה מדבריו שהימים הללו מהותם כמו 'יום טוב', ולכן אין אומרים בהם תחנון ואין מתענין בהם אף ביום שמת בו אביו או אימו.

אמנם לא ביאר הלבוש איזה 'יום טוב' יש בימים אלו, שלכאורה הינם ימי חול רגילים, אחר שכבר עבר יום הכיפורים וחג הסוכות עדיין לא בא, ומה יום טוב יש כאן.

ובשולחן ערוך הרב תפס טעמא דחנוכת בית המקדש בימי שלמה, וזה"ל: "הימים שבין יום הכיפורים לסוכות הן ימי שמחה, שבהן היו מחנכין את המזבח בימי שלמה, לפיכך אין מתענין בהן אפילו יום מיתת אב ואם ואין אומרים תחנון" עכ"ל. ואינו מובן מה מקום לחגוג שמחת חנוכת בנין שלמה בזמן הגלות, כשהבית חרב לעינינו.

אולם בביאור הגר"א (או"ח סי' תרכד ס"ה) גילה כאן ביאור מחודש, וזה"ל בשולחן ערוך שם: "אין אומרים תחנון, ולא צו"ץ, מיום כפור עד סוכות". ומבאר בביאור הגר"א על אתר, וז"ל: "אין אומרים תחנון כו'. משום דהויא יום

טוב, כמו יום הכיפורים במקצת. כמ"ש במדרש על פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון כו' מכאן ואילך כו', והם ימי חנוכת הבית" עכ"ל.

הנה מחדש כאן הגר"א במהות הימים הללו, שהינם "כמו יום הכיפורים במקצת". ולמדנו מדבריו שהיום טוב הגדול של יום הכיפורים המקודש נמשך והולך אל הימים הבאים אחריו עד יום ראשון של חג.

[ובביאור פנימיות עומק טעמא דמילתא כבר הארכתי בעזה"י במוצאי יום הכיפורים דהך שתא, עיין שם שנתבאר במקור הסעודה והיום טוב דמוצאי יום הכיפורים, שהיה עושה הכהן גדול לאוהביו בצאתו בשלום מן הקודש, עיין שם באורך.

וכבר מצינו מעין זה ברמב"ן (פרשת אמור) כלפי ימי ספירת העומר, שהם המשך חג הפסח, וכימי חול המועד שבין פסח לעצרת כנודע].

וביסוד דברי הגר"א נחא היטב כל הקושיות שהצבנו, שכן אין אלו הימים שבין יום הכיפורים לסוכות כימי חול כשאר ימות השנה, אלא הם שייכים וממשיכים את יום הכיפורים שנמשך אורו אל יום טוב דמוצאי יום הכיפורים, ואל הימים הבאים לאחריו עד חג הסוכות, שבו נשלם עניינו של יום הכיפורים.

ולפיכך אתי שפיר שיטתו של רבינו תם ז"ל ורבינו יוסף אבן ט"ע, שכשיש שבת בין יום הכיפורים לחג הסוכות קורין הפטרת 'שובה ישראל' באותה שבת, ולא בשבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים. – שכן יש בה בזו השבת המשך של יום הכיפורים, ועדיין לא נשלמה תשובת יום הכיפורים עד ראשון של חג, ולכן קורין בה "שובה ישראל עד ה' אלקיך".

ואכן מבטאת הפטרת השבת את מהות זו השבת, שהיא אכן "שבת שובה", ולא קשיא ממה שכבר חלפו עברו עשרת ימי התשובה ויום הכיפורים, שמדברי הגר"א נמצא דאכתי נמשך יום הכיפורים אף בימים אלו שלאחריו, והרי הם נחשבים ימים טובים, בתורת המשך יום טוב דיום הכיפורים, ולפיכך זו השבת שביניהם מהותה גם כן כמהות 'שבת שובה', שאף היא בימי התשובה של יום הכיפורים. [וכבר הארכנו בעזה"י בזה בס"ג של שבת פרשת האזינו, בין יום הכיפורים לסוכות, עיין שם באורך].

ובזה מבואר היטב המשך לשונו הזהב של הגר"א זצלה"ה הנ"ל: "דהויא יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת, כמ"ש במדרש על פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון כו' מכאן ואילך כו'". והיינו, שמכיון שהימים הללו שעד חג הסוכות הם כמו יום הכיפורים במקצת, שפיר אמרו במדרש שהיום הראשון של חג הסוכות הוא 'ראשון לחשבון עוונות', ורק מכאן ואילך חושבנא, לפי שעד אותו היום הוא יום טוב דיום הכיפורים. [ותו הוסיף לציין בהם גם המעלה שהזכירו הראשונים שהם ימי חנוכת הבית].

וניחא בזה כל קושיות הט"ז שתמה טובא מה עניינו של 'ראשון לחשבון עוונות' ביום חמשה עשר, הרי ביום הכיפורים נמחלו העוונות, וממנו ואילך חושבנא. – אך בהאמור אכן לא נשלמה תשובת ומחילת יום הכיפורים משלם עד ראשון של חג, ועדיין יש בימים הללו סגולת תשובת יום הכיפורים, ונוהג בהם מחילת העוון כעין דין יום הקדוש, ושפיר הויא יום ט"ו 'ראשון לחשבון עוונות' כמבואר.

ג

יסוד מהות הימים שבין יום הקדוש לחג הסוכות בתורת המשך יום טוב דיו הכיפורים

בנתיב דרכנו יבואר אל נכון מה שהאריך בספה"ק יערות דבש (ח"ב דרוש י) בגודל מעלת הימים הללו שבין יום הכיפורים לסוכות, שאין לשטן שליטה בהם.

וז"ל: "מ"ש חז"ל (יומא כ:)' השטן' בגימטריא שס"ד, ויום אחד יום הכפור אין לו רשות. ויש להבין, הא ה' דמלת 'השטן' הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה, אבל עיקר שמו 'שטן', וכי שמו השטן, ואם כן עדיין חסרו ה' ימים".

"אבל זה הוא אלו ה' ימים, ד' ימים בין יום הכפור לסוכות, ויום ראשון דלולב ואתרוג מגין ואין לו רשות כנ"ל, ולכן אין לו רק שנ"ט ימים. וזו היא כוונת המדרש (ויק"ר ל, ז) 'ולקחתם לכם ביום הראשון', וכי ראשון הוא, אלא ראשון לחשבון עוונות, בשלמא אם הוא ראשון בחודש הוא ידוע, ראשון לבריאת עולם ולכמה דברים מסגולת ראשון בתשרי, אבל ראשון לחג מה הראשון. ומשני ראשון לחשבון עוונות וכו'. ובו ביום נלקח לולב שהוא גם כן כופה לסטרא אחרא, ולכן נרמז ה' בלולב ולא בסוכה, ולהורות כי ה' ימים שאין לו אחיזה. ומזה תבין מ"ש איש אלקים

קדוש מהרמ"ע כי נאמר (בראשית ג, טו) 'ואיב"ה [אשית]', רמז לו ימים המסוגלים לתשובה, א' דראש השנה, יו"ד ימי תשובה, ב' דראש השנה. וה' דחק עצמו מהרמ"ע בעל כרחו לפרשו. אבל הוא הדבר שכתבנו, שכוון לה' ימים שאין לשטן בהם שליטה"ע"כ.

ולכאורה אין הדברים מבוארים כלל, מה עניינם של ימים אלו שהם ימי חול שלא יהא לשטן שליטה בהם, והלא רק ביום הכיפורים הופקעה שליטתו מִישראל, ולא בשאר ימות השנה.

אך בהאמור נפלאו הדברים יפה, כמו שנתבאר שהינם ימים טובים כמקצת יום הכיפורים, וכל כוחו וסגולתו של יום הכיפורים ממשיך במקצת גם בימים אלו. ואם כן כשם שלענין מחילת העוון נמשכת התשובה והמחילה בימים אלו, ורק בראשון לחשבון עוונות ואילך חושבנא, כן לענין שליטתו של שטן שפיר נרמז בה' הידיעה של תיבת 'השטן' שאין חמשה ימים אלו מן התיבה עצמה רק נספחים אליה בה' הידיעה, לרמז שאין לשטן עצמו כל כך שליטה בהם כביום הכיפורים, כמו שייסד היערות דבש, והדברים מופלאים.

ומעין זה כתב השל"ה הקדוש (מסכת חולין נר מצוה אות סה) וזל"ק: "נראה לי דגם ימי האדם צריכין עשור, רצוני לומר, דאוכל תשעה ימים ומתענה בעשירי, וסמך לדבר, יום כפורים עשור לחדש 'ועניתם את נפשותיכם' (ויקרא כג, כז), הרי שיום עשירי מראש השנה חביב לפני הקדוש ברוך הוא להתענות בו. ויש לבאר גם כן, דהינו טעם 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (שם כג, מ), דארבעה ימים שבין יום כפורים לסוכות מותר להם שלא לבא לחשבון, לפי שהשנה שנ"ד ימים, והלכו להם בעשירות חוץ מארבעה ימים, לכן וויתר לאותן ארבעה ימים לפי שלא באו לכלל מעשר, אפילו למחציתו לא באו. והתחיל מט"ו בתשרי וקראו 'ראשון' להתחיל בו מצות מעשר, והיינו ראשון לחשבון עונות (תנחומא שם, כב), כלומר הארבעה ימים שקדמו לו אינם חייבים במעשר דאין בהם עונות, ויום ט"ו הוא ראשון לחשבון עונות שחייב לעשורי ממנו להתענות עשירי שלו, ועל דרך המדרש דרבי תנחומא"ע"כ.

ועוד כתב שם (מסכת סוכה נר מצוה אות ב): "בהגה"ת מהרי"ל בהלכות מוצאי יום הכפורים כתוב: וזה לשון מהרא"ק (סי' מד), בין יום כפור לסוכות אין נופלין [על פניהם], שאותן ארבעה ימים נתן הקדוש ברוך הוא מתנה לישראל שמוחל עונותיהם כל אותן ארבעת הימים, ואינו מתחיל למנות עוונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות, שנאמר (ויקרא כג, מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון', רוצה לומר, ראשון הוא לעברות עכ"ל. וקרוב ללשון זה כתוב במנהגים (לר"א טירנא, סוף מנהג יו"כ). לכאורה משמע מדבריהם, שכל מה שחוטא האדם בימים האלה לא יחשב ה' העון. וחלילה להאמין בזה, להיות ארבעה ימים בשנה הפקר, איש כל הישר בעיניו יעשה וכו'".

"לכך קורא יום טוב ראשון – ראשון לחשבון העוונות. כלומר, מאחר שאינם חוטאים ממילא יימשך שלא מתחיל חשבון העוונות רק מיום שנחו מעסק וטרדת הכנת המצוות. ואף על פי שבודאי הרבה והרבה הם החוטאים, אטו ברשיעי ובשופטני עסקינן, הנפש החוטאת היא תמות, וכפרי מעלליהם יאכלו. אמנם הפסוק מדבר לפי טבע כנסיה של ישראל וכל ישראל קדושים הם. ודברי מהרא"ק הנזכר לעיל והמנהגים והנמשכים אחריהם, ראוי להמליץ בעדם ולומר שכוונתם היא כך, בחמלת ה' על ישראל שנתן יום הכפורים לכפר על עוונות, שישראל מסגלין עונות כל השנה, ונתן יום זה לכפר. כך אלו הארבעה ימים הם ענפים מיום כפורים, לכפר עונות של השנה שעברה, בזכות שטורחים ועוסקים במלאכת שמים עם התעוררות הלב, אז יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה - ענפים מיום הכפורים האמת" עכלה"ק, והן הן הדברים אשר דיברנו.

ועיין עוד בספה"ק שפת אמת (סוכות תרנ"א) שביאר בזה, שביום הכיפורים כשנטהרו לבות בני ישראל זוכין בסוכות לרוח נכון וחדש, ועל ידי הלולב ומיניו מקבלים הרוח. ולכן יש ד' מינים, כמ"ש (יחזקאל לז, ט) 'מארבע רוחות בואי הרוח'. ולכן בין יום הכיפורים לסוכות אין עוונות פוגמין הרוח וכו', עיין שם היטב.

תכלית המורם במהות הימים הקדושים הללו שבין יום הכיפורים לחג הסוכות, שנמשך בהם יום טוב של יום הכיפורים. ולפיכך יש לנצל אלו הימים היטב לתשובה ולכפרה, כדוגמת קדושת יום הכיפורים, המאיר וזורח בליבות ישראל מאור צח ומצוחצח שלעתיד לבוא, ונזכה מהרה לביאת משיח צדקנו שיטהר את לבנו ברוח תשובה ממרום אמן.

לקבלת הגליון מידי שבוע למייל שילחו ל m0732951213@gmail.com